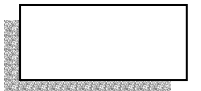

:

:

در دنیای امروز تحقیق و پژوهش دیگر کاری صرفاً علمی نیست، بلکه فعالیتی است که یک جنبه آن استفاده از روش‌های علمی با رعایت فنون پژوهش، و جنبه دیگر آن پاسخگویی به نیازهای علمی بازار سیاست، اقتصاد و اجتماع است. به واقع در جهان مدرن بخش قابل توجهی از تحقیقات همچون ابزاری کارآمد در خدمت سیاستگذاران و مدیران ارشد جامعه است تا به کمک آن بتوانند مسایل و مشکلات جامعه را حل کنند و بر تن ایده‌های خویش جامعه واقعت بپوشانند. به همین دلیل پژوهش ایده‌ال، پژوهشی است که علاوه بر رعایت فنون تحقیق، خواسته‌های متقاضیان و حامیان مالی و اداری تحقیق را نیز برآورده سازد.

فارغ از این که متقاضی و یا حامی تحقیق کیست و اصلاً چرا برای آن تحقیق تقاضا وجود دارد، یک نکته مسلم است و آن این که رقابت در همه عرصه‌ها از ویژگی‌های بارز عصر کنونی است. رقابتی که دامنه آن عرصه علم و تحقیق هم کشیده شده است یک ویژگی دارد، در آن کالایی برنده میدان است که از کیفیت برتری برخوردار باشد و مهم‌تر از آن، بتواند کیفیت خود را اثبات کند. به عبارتی دیگر، تنها برخورداری از ویژگی‌های مثبت کافی نیست تا متقاضیان ترجیح دهند کالای الف را

به جای کالای ب برگزینند. بلکه باید مطمئن باشند که کالای الف ویژگی‌های خاصی را داراست.

طرح پژوهشی^۱ به مثابه اعلانی است از طرف پژوهشگر که ویژگی‌های تحقیق و پژوهش خود را در آن آشکار می‌سازد. آنچنان‌که در متن پیش رو خواهید خواند، ویژگی‌های واقعاً کیفی یک پژوهش خاص، فقط اندکی بر خرمن دانش بشری خواهند افزود، چرا که با گسترش علوم و فنون و تخصصی شدن رشته‌های دانش دامنه سئوالات بشر آن‌چنان گسترش یافته است که در بسیاری از موارد اگر نتیجه تحقیق فقط طرح روشن‌تر برخی سئوالات باشد، مراد حاصل شده است. به همین دلیل و با توجه به حاکمیت رقابت در عرصه علم، پذیرش یک طرح پژوهشی از طرف اساتید راهنما، کارفرمایان، تأمین کنندگان مالی و صاحبان صنایع، منوط به آن است که محقق توانسته باشد نه فقط ویژگی‌های ذاتی تحقیق خود را به روشنی بیان کند، بلکه صورت تحقیق خود را نیز بیاراید. آدام پرژورسکی^۲ و فرانک سالومون^۳ از نامزدان پژوهش در «انجمن تحقیق در علوم اجتماعی» تجربه خود را در زمینه هنر نوشتن طرح پژوهشی با خوانندگان در میان گذاشته‌اند. انجمن تحقیق در علوم اجتماعی هسته مشاوران و محققانی غیر دولتی است که در زمینه علوم اجتماعی فعالیت دارند.

نوشتن طرح پژوهشی با هدف تأمین بودجه پژوهش از وجوه خاص فرهنگ دانشگاهی آمریکای شمالی است. درست مثل همه مسائل فرهنگی دیگر، کیفیت واقعی یک طرح پژوهشی تنها تا حدودی آگاهی عمومی را بالا می‌برد. از یک طرح پژوهشی

1. Proposal
2. Adam Przeworski
3. Frank Salomon
4. Social Science Research Council

انتظار می رود کمیته داوران را نسبت به سه ارزشی که در همه رشته‌های علوم بر آن‌ها تأکید می‌شود، قانع کند:

۱. نوآوری مفهومی؛

۲. دقت روش شناختی؛

۳. محتوای غنی و اساسی.

اما برای آنکه نویسنده بتواند ثابت کند طرحش دارای ویژگی‌های ذکر شده است، باید درک صحیحی از سنت‌ها، هنجارها و شرایط ضمنی‌ای داشته باشد که بر فرایند گزینش طرح‌های پژوهشی حاکم است. این سنت‌ها و هنجارها و شرایط آن‌قدر هم که تصور می‌شود اسرار آمیز و یا کلیشه‌ای نیستند. در واقع منشاء اکثر این سنت‌ها آن است که اعضای کمیته صادقانه تلاش می‌کنند مشکلات خود را رفع کنند، مشکلاتی از قبیل: ناهم‌بانی رشته‌های مختلف علمی، سنگینی بار کار و تلاش برای عادلانه قضاوت کردن درباره طرح‌های مختلفی که هریک حکایت از شرایط خاص اجتماعی و علمی حاکم بر طرح پژوهشی مورد نظر دارد.

نوشتن طرح پژوهشی برای ارایه به کمیته‌ای که باید در مورد طرح‌های رقیب اظهار نظر کند کاری است هنری، که با پژوهش صرف تفاوت دارد. کمیته داوران پس از بررسی طولانی باید بتواند از میان طرح‌های متفاوت نمونه‌ای را انتخاب کند که از هر سه ویژگی مذکور برخوردار باشد. هنگامی که کمیته با طرح‌های کم و بیش مشابه از نظر محتوا مواجه می‌شود، طرحی مورد پسند کمیته قرار خواهد گرفت که شایستگی‌های آن عیان‌تر باشد و توانسته باشد هنجارها و شرایط ضمنی حاکم بر کمیته را که به طور صریح ذکر نمی‌شوند، نیز قواعد آشکار حاکم بر آن را رعایت کرده باشد. هدف از این مقاله، آشکار ساختن آن هنجار و سنت‌هایی است که معمولاً ذکر نمی‌شوند، ولی هنگام گزینش از سوی کمیته داوران مورد توجه قرار می‌گیرند.

اگر چه شکل و چگونگی سازماندهی طرح پژوهشی امری است سلیقه‌ای، پژوهشگر باید شکل نوشته خود را با در نظر گرفتن این واقعیت تنظیم کند که معمولاً اعضای کمیته داوران به دنبال پاسخ به سه سؤال زیر هستند و بقیه طرح را به‌طور سطحی مرور می‌کنند:

۱. نتایج طرح پژوهشی مزبور قرار است چه چیزی به ما بیاموزد که تا به حال نمی‌دانسته‌ایم؟

۲. چرا نتیجه طرح ارزش دانستن دارد؟

۳. از کجا بفهمیم نتایج معتبراند؟

کمیته داوران باید بتواند تعداد زیادی طرح پژوهشی مختلف را در زمان محدودی (که معمولاً داوران به‌طور داوطلبانه در اختیار کمیته قرار می‌دهند) مورد بررسی قرار دهد. اعضای کمیته معمولاً آن‌قدر وقت ندارند که طرح شما را شخم بزنند و پاسخ‌های نهان را از لابلای صفحات طرح در بیاورند. بنابراین لازم است آنچه را که باید مطرح شود، بی‌واسطه، به صراحت و با قدرت بیان کنید. صفحه نخست طرح، به ویژه پاراگراف اول آن، بهترین فرصت برای جلب توجه داوران است. از این فرصت استفاده کنید. اینجاست که باید نکته یا سؤال اصلی طرح را خوب بپرورانید. این موضوع را دست کم نگیرید! توضیحات و جزئیات را همیشه می‌توان بعداً اضافه کرد. طرح واضح پرسش بهترین روش برای شروع کار است. مثلاً: «آیا وجود نظام‌های حزبی قوی موجب ثبات دمکراسی می‌شود؟» «آیا کاهش رشد جمعیت برزیل نتیجه سیاست‌های دولت آن کشور است؟» سؤالات مذکور را نباید خطابی^۱ طرح کرد، زیرا در آن صورت پاسخ مشخصی نخواهند داشت. ذکر نکته اصلی، فرضیه‌ها یا تفسیر نیز می‌تواند آغاز مناسبی برای یک طرح پژوهشی باشد: «کارگران

اتحادیه را سازماندهی نمی کنند، بلکه اتحادیه‌ها هستند که کارگران را سازمان می‌دهند» یا «موفقیت یا شکست فلان انقلاب ریشه در منشأ طبقه متوسط آن دارد» و یا «رشد جمعیت به موازات از دست رفتن زمین‌های کشاورزی تهدیدی برای امنیت غذایی آمریکای جنوبی در دهه آینده شمار می‌آید».

قدر مسلم برخی از طرح‌ها بسیار پیچیده‌اند و برخی مفاهیم چنان ظریف اند که نمی‌توان آن‌ها را در چارچوب ساده فوق مطرح نمود. گاهی مسأله اصلی یک پژوهش را تنها از طریق استدلال گام به گام می‌توان تعریف کرد. اما حتی اگر از این استراتژی پیروی کنیم، باید کاری کنیم که چیزی در ذهن داور حک شود. به عبارت دیگر، پیام حاصل از خواندن طرح پژوهشی ما، همچنان پس از خواندن طرح‌های گوناگون و چندین ساعت گفتگو در مورد آن‌ها در ذهن وی باقی بماند و مثلاً ما را با چنین جمله‌ای بخاطر بسپارند: «این متقاضی همان کسی است که ادعا می‌کند کشور آرژانتین هیچگاه از سنت دمکراسی حمایت نکرده است» نه با جمله‌ای مثل این: «همان داوطلب شیکاگویی!».

به خاطر داشته باشید که بیشتر طرح‌های پژوهشی را کمیته‌هایی چند رشته‌ای داوری می‌کنند. داور عضو کمیته که اکثراً تخصص دیگری دارد، انتظار دارد از خواندن طرح پژوهشی چیزی دستگیرش شود (اصلاً یکی از دلایلی که داوران عضویت در کمیته‌های بین رشته‌ای را می‌پذیرند، امکان بررسی و خواندن ایده‌های مختلف است). تنها پاداشی که از این کار سخت نصیب داوران می‌شود، فرصت آشنایی با رشته‌های متفاوت علوم است. بنابراین سعی نکنید با تقلب مسیر فکری داوران را منحرف نمایید و به جای هدایت آن‌ها به مقصد اصلی، با آوردن ویژگی‌های خاص و کمرنگ‌تر رشته تخصصی خود، فرایند درک متن را برایشان دشوار کنید. باید از آوردن اصطلاحات نامفهوم خودداری کنید. اگر چاره‌ای جز آوردن اصطلاحات تخصصی رشته‌ای خاص

خود ندارید و اگر نمی‌توانید معادلی برای آن‌ها در زبان معمولی ارائه کنید، زیاد از آن‌ها استفاده نکنید. به علاوه باید سعی کنید که روی ایده‌ها تأکید کنید. اگر چاره‌ای غیر از آوردن مفاهیم پیچیده نیست، لازم است به جای آوردن آن‌ها در متن اصلی، آن مفاهیم را به قسمت یادداشتهای در پایان متن، منتقل کنید. برای مثال یک باستان‌شناس باید از مفاهیم بالقوه مطرح در گونه‌شناسی سفال‌ها بحث کند، نه اینکه به موضوع گونه‌شناسی عمومی بپردازد. یک تاریخدان باید روند ضمنی انبوه وقایع تاریخی را مورد بحث و بررسی قرار دهد نه این که به خود تاریخ و مفاهیم فلسفی آن بپردازد.

طرح پژوهشی مناسب نه تنها باید به کمیته داوران نشان دهد که قرار است چه چیزی از مطالعه آن طرح بیاموزند، بلکه باید نشان دهد که محصول کار پژوهشی چه چیزی است که تا به حال کسی آن را نمی‌دانسته. لازم است خلاصه‌ای از وضعیت حال دانش مربوط به آن رشته در اختیار خواننده گذاشته شود و کتابشناسی کامل و به‌روز شده‌ای از آن ارائه شود. طرح پژوهشی مذکور باید هم دقیق باشد و هم موجز. لازم نیست در متن طرح پژوهشی مروری بر ادبیات رشته تخصصی خاص آورده شود، بلکه باید به شکلی کاملاً متمرکز چشم‌اندازی از بخش یا بخش‌های خاصی از رشته‌های علمی‌ای ارائه شود که قرار است در نتیجه پژوهش، چیزی به آن‌ها افزوده شود. کمیته داوری معمولاً وجود کتابشناسی را به عنوان علامت جدیت کار تلقی می‌کند و برخی از اعضای کمیته تلاش قابل توجهی را جهت ارزیابی آن صرف می‌کنند. کتابشناسی خود شاهدهی است بر این که فرد پژوهشگر آمادگی کافی برای انجام طرح پژوهشی کسب کرده است و اطمینان می‌دهد که طرح مورد نظر مکمل یا رونویسی شده از طرح دیگری نیست. بسیاری از طرح‌های پیشنهادی در این مرحله موفق نمی‌شوند، زیرا یا منابع آن‌ها ناکافی است و یا تاریخ آن‌ها گذشته است. حتی از قلم انداختن یک مرجع در این مرحله می‌تواند بسیار گران تمام شود و مانع آن شود

که داوران بتوانند بین طرح پژوهشی و پژوهش مورد نظر ارتباطی صحیح برقرار سازند. به متقاضیانی که منابع کتابخانه‌ای محدودی در اختیار دارند توصیه می‌شود تا در همان مراحل اولیه طرح پژوهشی خود با کتابخانه‌ها یا همکاران پژوهشگر خود مکاتبه کنند. در این مرحله استفاده از منابع راهنمای پژوهشی مثل چکیده پایان‌نامه‌ها در سطح جهانی^۱ یا نمایه ادواری علوم اجتماعی^۲ توصیه می‌شود. برخی رشته‌ها دارای سالنامه‌های خاص خود هستند (مانند سالنامه مردم‌شناسی^۳) که مباحثی بسیار پیشرفته ارائه می‌کنند و کتابشناسی‌های غنی‌ای دارند. برخی رشته‌های علوم انسانی نیز دارای ژورنال‌های کتابشناسی^۴ هستند، مثل ژورنال مروری بر ادبیات اقتصادی^۵ و جامعه‌شناسی معاصر^۶. به علاوه راهنمای تخصصی مطالعات منطقه‌ای^۷ نیز موجود است، مانند دستنامه مطالعات آمریکای لاتین^۸، کتابشناسی بین‌المللی آفریقا^۹ و غیره. آشنایی با منابع مذکور می‌تواند روزها پژوهش شما را جلو بیاورد. به علاوه بانک‌های اطلاعاتی از قبیل:

- Social Sciences Index
 - Social Sciences Citation Index
 - Modern Language Association International Index
- به شکل CD-ROM موجود دارند که جستجوی پیشرفته را آسان می‌کنند. بانک‌های اطلاعاتی بر روی شبکه اینترنت نیز می‌توانند بر شعاع دایره کتاب‌شناسی شما بیافزایند، مثل CARL و Eric.

1. Dissertation International Abstract
2. Social Science Periodical Index
3. Annual Review of Anthropology
4. Bibliographical Journals
5. Review of Economic Literature
6. Contemporary Sociology
7. Area Studies – Oriented Guide
8. Handbook Of Latin American Studies
9. International African Bibliography

معیارهای علمی و سلیقه‌های شخصی‌ای که بر اساس آن‌ها فعالیت‌های پژوهشی توجیه می‌شوند تا حد زیادی متفاوت‌اند. برخی از دانش‌پژوهان تحت تاثیر این ادعا قرار می‌گیرند که موضوع پیشنهادی تاکنون مطالعه نشده و جدید است (مثلاً تاریخ‌دانی ادعا می‌کند که هیچ کتابی در مورد واقعه مورد نظرش نگاشته نشده و لذا پژوهش در مورد آن لازم است). در حالی‌که دانش‌پژوه دیگری ممکن است بر این امر تکیه کند که این دلیل خوبی برای نوشتن کتاب است، [چرا که در آن زمینه کار به جایی نمی‌رسد والا تاکنون پژوهش‌هایی منتشر شده بود]. مع‌هذا، این واقعیت که در باب موضوع مورد بحث (دوره یا کشور) در مقایسه با موضوعات مشابه کم‌تر پژوهش شده است، می‌تواند به نفع موضوع باشد. احتمال آنکه داوران از بین دو طرح مشابه یکی در مورد مصر و دیگری در مورد سودان، دومی را انتخاب کنند، بیش‌تر است. ذکر اهمیت وقایعی که موضوعی [برای تحقیق] در اختیار ما قرار می‌دهند جذاب است و شاید نه چندان شک برانگیز. بحث‌هایی چون نقاط عطف، موفقیت‌های سرنوشت‌ساز، شخصیت‌های محوری، نهادهای اصلی و مشابه آن می‌توانند توجه داوران را به موضوع پژوهش جلب کنند، به شرط آنکه به نحوی جذاب مطرح شوند و گذرا به آن‌ها اشاره نشود. همچنین موضوعات روز نیز جذاب‌اند، مثلاً: تحکیم دموکراسی در آمریکای جنوبی، سالمند شدن جمعیت کشورهای صنعتی، کاهش نسبی برتری طلبی آمریکا در جهان و غیره. موضوعات مذکور از آن جهت اهمیت دارد که خوانندگان را متقاعد خواهد ساخت که نه فقط طرح آن‌ها به روز است، بلکه به تبع آن‌ها دریچه‌های جدیدی بر روی موضوعات همیشگی‌تر باز خواهد شد. نزد دانشمندان علوم اجتماعی توجه صریح به مبانی نظری فضیلت محسوب می‌شود. لازم نیست برای طرح نظری موضوع تا بن اصول موضوع رشته علمی‌تان پیش روید، چرا که داوران خود اطلاعات جامعی درباره موضوعات دارند. باید نسبت مسأله خود را با جریان‌های نظری زنده و بعضاً بحث برانگیز مشخص کنید. باید کمک کنید تا داوران

متوجه شوند محل تلاقی مسئله شما با بحث نظری کجاست و قرار است نظریه خود را چگونه آزمون کنید. یک طرح پژوهشی خوب باید نشان دهد که نویسنده طرح بر نقطه نظرهای بدیل محاط است و بر موضوع مورد نظر نیز کاملاً احاطه دارد.

با طرح مطالب غافلگیر کننده، معماهای حیرت‌آور و تناقضات واضح، کاملاً می‌توان داورانی را که مَن برترشان^۱ متعهد به مدلسازی نظام‌مند یا نظریه‌پردازی صوری است، متقاعد کرد. برای نمونه: «با توجه به دیرپا بودن سنت‌های دمکراتیک در کشور شیلی، تصور می‌شد که این کشور قبل از کشورهای دیگر منطقه به دامن دمکراسی بازگردد... آیا علت تداوم دیکتاتوری در شیلی آن است که تا سال ۱۹۷۳ سنت‌های مذکور دیگر همگی نابود شده بودند یا علت، غلط بودن پیش فرضی است که پیش‌بینی مذکور بر آن استوار است؟ همگان انتظار داشتند یک اتحادیه بزرگ^۲ که شعار جنبش بود- اعتصاب کند و دستمزدها افزایش یابد. اما شواهد آماری نشان می‌دهند عکس این حالت صادق است، یعنی اتحادیه‌های قوی به نفع کارگران نیستند، بلکه به عکس مانع آن می‌شوند که کارگران تقاضای افزایش دستمزدها را مطرح کنند»

گاهی لازم است که به خواننده کمک شود تا بهتر درک کند که چگونه بذر کار پژوهشی که قرار است انجام شود، در گذشته یا حال فکری یک جامعه یا منطقه رشد کرده است. شوراها پژوهشی تمام تلاش خود را می‌کنند تا بین کثیری از سنت‌های فکری گوناگون ملی و بین‌المللی ارتباط برقرار کنند. بسیاری از اعضای کمیته داوری به تاثیر و تأثر سنت‌های فکری گوناگون و کنش و واکنش آن‌ها علاقه نشان می‌دهند. در حقیقت یکی دیگر از دلایلی که اعضای کمیته داوری مسئولیت خواندن و داوری طرح‌های پیشنهادی پژوهشی را قبول می‌کنند، یافتن فرصتی برای مشاهده تاریخ

1. Superago
2. One Big Union

تحول فکری است. این امر می‌تواند انگیزه‌ای باشد که خواندن طرح پژوهشی را جذاب کند.

بد نیست بخاطر بسیاری که تقاضا برای موضوعات داغ، چه نظری باشند و چه مربوط به دنیای واقعی بسیار زیاد است. تعداد رقبای طرح‌های پژوهشی در حوزه‌هایی از این دست معمولاً بیشتر از حوزه‌های دیگر است و برخلاف حوزه‌های علمی ناشناخته‌تر رقابت در این حوزه‌ها جذاب نیست. اگر مطلب جالبی برای گفتن ندارید، به شما توصیه می‌کنیم از موضوعاتی که در حوزه تخصصی شما مد شده‌اند، پرهیز کنید. معمولاً موضوعات فوق شامل آن دسته مسائلی هستند که همه مایلند درباره آن بنویسند و دلیل پرترفدار بودن آن‌ها احتمالاً آن است که قبلاً شخص دیگری توانسته است در آن حوزه به نتیجه قطعی‌ای دست یابد و سهمی به سزا در [پروراندن] آن ایفا کند. پس از آنکه طرح پژوهشی را نوشتید، منابع تامین مالی را مشخص کردید و پژوهش را انجام دادید و نتیجه را منتشر کردید، شاید آرزو می‌کردید که «ای کاش در زمینه دیگری تحقیق کرده بودم!» بنابراین اگر ضمیر ناخودآگاهتان به شما الهام می‌کند به سراغ مساله‌ای بروید که با مساله یک عده پژوهشگر دیگر متفاوت است، از ضمیر خود پیروی کرده و آن موضوع را انتخاب کنید، نه از رویه معمول: هیچ چیزی ارزشمندتر از آغازی نو نیست!

معیارهای روش‌شناسی از رشته‌ای به رشته دیگر متفاوت است و حتی در برخی رشته‌ها ملاک روش‌شناسی واحدی حاکم نیست. با این حال، در مورد انتخاب روش‌شناسی می‌توان دو نکته را با اطمینان خاطر ذکر کرد. اول آنکه در طرح پژوهشی باید به دقت ذکر شود که قرار است در [مراحل مختلف] تحقیق چه کاری انجام گیرد و پژوهشگر چگونه می‌خواهد نتایج تحقیق را با توجه به مساله اصلی [پژوهش] تفسیر کند. دوم آن که، منظور از روش‌شناسی فقط فهرستی از کارهای پژوهشی نیست،

بلکه ارایه دلیل است در این باره که چرا کارهای ذکر شده بهترین روش برای حمله به موضوع تحقیق است. لازم به ذکر است که برنامه کار^۱ به خودی خود کافی نیست چرا که صرف ارایه فهرست کارهایی که قرار است انجام شود ثابت نمی کند که انجام این کارها بهترین روش ممکن است.

ذکر برخی عبارات عامه‌پسند برای شناسایی عملیات پژوهشی مشخص کفایت نمی‌کند. برای مثال، این عبارت که من در این تحقیق می‌خواهم بینم بین X و Y چه رابطه‌ای وجود دارد گویا نیست. وقتی یک پرنده شناس می‌گوید قرار است پرنده‌ای را مورد بررسی قرار دهد، می‌فهمیم که منظور او چیست اما بررسی رابطه بین متغیرها کاری است که باید از طریق عملیاتی همچون زیر و رو کردن آرشیوهای خاک گرفته، مصاحبه، مشاهده و یادداشت برداری اصولی انجام شود.

پژوهشگر چگونه رابطه بین متغیرهای اصلی را از بین انبوهی از آزمایش‌های مختلف بیرون می‌کشد؟ فرآیند جمع‌آوری داده‌ها و گذر از مقام گردآوری به مقام داوری تابعی است از سنت‌های مختلف علمی که برخی از آن‌ها ضابطه‌مند تر از برخی دیگر است. به داورانی که رشته تخصصی‌شان با شما متفاوت است کمک کنید تا تشخیص دهند کدام بخش از روش شناسی شما استاندارد است و کدام بخش ابتکاری. حتی‌الامکان با صراحت ذکر کنید که برای جمع‌آوری اطلاعات چه کارهای را انجام خواهید داد. از چه تکنیک‌هایی برای تحلیل داده‌ها استفاده خواهید کرد و چگونه روایی^۲ داده‌ها را آزمون خواهید کرد. علت رد بسیاری از طرح‌های پژوهشی آن است که داوران بالاخره سر در نمی‌آورند که متقاضی طرح عملاً می‌خواهد چکار کند. به داوران نشان دهید که می‌خواهید چکار کنید. به صراحت قید کنید که سراغ کدام

آرشیوها، کدام منابع و کدام پاسخ دهندگان^۱ خواهید رفت. همچنین فنون تحلیل^۲ خود را ذکر کنید.

طرح‌های پژوهشی تطبیقی^۳ جذابیت خاصی دارند. به یک معنا همه تحقیقات تطبیقی‌اند، چرا که مستقیم و غیر مستقیم، نقطه‌ای را به عنوان مبداء در نظر می‌گیرند. اگر به صراحت ذکر کنید که پژوهش شما تطبیقی است، بر ارزش کار شما به‌عنوان یک بررسی [اصیل] علمی افزوده می‌شود. در هنگام ارزیابی طرح‌های پژوهشی تطبیقی، داوران از خود می‌پرسند آیا مواردی که قرار است با یکدیگر مقایسه شوند چنان انتخاب شده‌اند که شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها به یافتن پاسخی برای پرسش اصلی تحقیق کمک کند؟ آیا پژوهشگر در موقعیتی قرار دارد که بتواند هم شباهت‌ها و هم مغایرت‌ها را بیابد؟ اگر جواب هر دو سؤال فوق مثبت باشد، طرح پژوهش مرحله‌ای مهم را پشت سر گذاشته است.

محتوای طرح پژوهشی باید به داوران ثابت کند که یا خود محقق از همه توانائی‌های لازم برای حل مسائل فنی طرح برخوردار است و یا اشخاصی را در اختیار دارد که می‌توانند کارهای فنی را بر عهده بگیرند. برای مثال اگر طرح پژوهشی عمدتاً ادبی‌ای شامل بررسی تأثری زبان توپییایی بر لهجه محلی برزیلی پرتغالی است، داوران بررسی خواهند کرد که آیا نویسنده طرح سابقه آشنایی با زبان‌شناسی را دارد و/یا آن‌که ترتیبی داده است تا از متخصصان خبره این کار برای حل جنبه‌های زبان‌شناسی پژوهش استفاده کند.

طرحی پژوهشی که خوب سامان داده شده باشد همانند قطعه‌ای موسیقی با گریزی به موضوع اصلی به پایان می‌رسد. بالاخره قرار است روند تحقیق و نتایج آن چگونه با سؤال اصلی پژوهش مرتبط شود؟ چگونه می‌توان فهمید که ایده‌های مطرح شده درست بوده‌اند یا نادرست؟ در برخی از رشته‌های علوم انسانی اجبار به طرح سؤالات فوق ناشی از پایبندی به سنت خشن طرح فرضیه‌های ابطال پذیر است. هرچند اعضای کمیته داوری این سنت را پاس می‌دارند، از رویکردهای نه چندان به قاعده^۱ نیز استقبال خواهند کرد. آنچه اهمیت دارد اطمینان داوران است به اصالت واقعی چیزی که در طرح پژوهشی مطرح شده، این که پژوهش مذکور عالماً عامداً به سوی نتیجه‌ای از پیش اندیشید، نخواهد رفت، و این که رگه‌ناشناخته [مطرح شده در پژوهش به] نتایج جالب و پیشنهادات نظام‌مندی منجر خواهد شد.

به‌طور کلی طرح‌های پیشنهادی باید توضیح دهند که محصول نهایی تحقیق چه چیزی است: مقاله، کتاب، سرفصل، پایان‌نامه و غیره. اگر پژوهشگر برنامه خاصی برای انتشار محصول تحقیق دارد، بهتر است آن را در همان ابتدای امر بیان کند، زیرا مشخص کردن نوع ژورنال یا نشریه‌ای که قرار است کار پژوهشی در آن چاپ شود یا خوانندگانی که مد نظر پژوهشگر است به کمیته داوری کمک خواهد کرد تا موارد مورد اشاره در طرح را بهتر متوجه شوند، مواردی که ممکن است در صورت بیان نکردن برای برخی از خوانندگان، بسیار عجیب و نابجا تلقی شود.

پژوهشگر در حین تهیه و تنظیم پیش‌نویس طرح پژوهشی خود باید به دستورالعمل‌ها و توصیه‌هایی که در کتابچه خاص کمیته داوران انجمن^۲ بیان شده

1. Formal

۲. این توصیه مربوط به پژوهشگرانی است که برای «انجمن تحقیق در علوم اجتماعی» طرح پژوهشی پژوهش آماده می‌کنند. ممکن است دیگر نهادهای آموزشی چنین کتابچه‌هایی را در اختیار دانشجویان و پژوهشگران قرار ندهند.

است، توجه داشته باشد. اگر در این هنگام سؤالی در مورد برنامه برای داوطلب بوجود می‌آید، باید آنرا مطرح کند. بد نیست در این مرحله با یکی از اعضای انجمن مشورت شود. طرح پژوهشی نهایی باید تمامی موارد درخواست شده در دستورالعمل‌ها، پیوست‌ها و غیره را در بر داشته باشد.

نوشتن یک طرح پژوهشی موفق به صرف زمان نیاز دارد. بنابراین وقت را هدر ندهید و از مدت‌ها قبل موضوع طرح را حتی هنگامی که مشغول پرداختن به کارهای دیگری هستید در ذهن خود پرورش دهید. چنانچه به منبعی برخوردید که می‌تواند شما را در نوشتن طرح پژوهشی یاری دهد، آنرا برای خود کنار گذارید.

اولین پیش‌نویس طرح پژوهشی خود را حداقل سه ماه قبل از تهیه متن اصلی آن تهیه کنید، آنرا پیش خود مرور کنید و به همکاران خود نشان دهید. سپس بگذارید کمی زمان بگذرد و با توجه به نظرات جمع‌آوری شده، آنرا دوباره مرور کنید. اگر امکان آن وجود دارد، طرح پژوهشی خود را در سمینار یا گروه‌های پژوهشی مطرح کنید و از نظرات افراد شرکت‌کننده و اعضای گروه بهره‌مند شوید. بحث و گفتگو با دیگران کمک خواهد کرد تا پیش‌بینی کنید اعضای کمیته داوران درباره طرح شما چه فکری می‌کنند. یک بار دیگر محتوای طرح خود را بازبینی کنید. زبان به‌کار رفته، سبک نوشتاری و شکل طرح را مرور کنید. پاراگراف اول یا صفحه نخست متن خود را دوباره طوری بنویسید که منظور اصلی شما را به بهترین نحو منعکس کند.

:

: هنر نوشتن طرح پژوهشی

: دفتر معاونت پژوهشی

: ماندانا جلالی نائینی - محمدرضا معینی

:

۱. طرح پژوهشی (Proposal)

۲. روش‌شناسی تحقیق (Research Methodology)

:

Przeworski, Adam and Frank Saloman. *The Art of Writing Proposals*. www.ssrc.org